

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Szerkesztői levél (Dr. Huszti Éva)	1
Társadalom gerontológia	
<i>Prof. dr. Semei Imre</i>	2
Nemzetközi időspolitika	
<i>Dr. habil Fábián Gergely</i>	19
Hazai időspolitika	
<i>Patyán László</i>	42
A fizikai aktivitás hatása az idősek testi-lelki és szociális jóllétére	
<i>Dr. Kovács-Nagy Klára</i>	63
Az időskorúak társadalmi esélyegyenlősége	72
<i>Laukó Gábor – Mihálka Mária</i>	
Megrendelés	100
Útmutató a közléshez	102
Angol tartalomjegyzék	104

SZERKESZTŐI LEVÉL

Tisztelt Olvasóink!

A Magyar Gerontológia folyóirat idei első két számában is, már a megszokott módon, az idősödő társadalom kérdéseit tárgyaló tanulmányoknak adunk helyet. Semsei Imre a gerontológia tudományágon belül a társadalomgerontológia világába kalauzolja az olvasót. Tanulmányában kitér a modern társadalmak előregedésének folyamatára, főbb jellemzőinek bemutatására és rávilágít az előregedő társadalmak problémáira, felsorakoztatva a megoldási alternatívákat is. Fábíán Gergely írása a demográfiai – gazdasági - társadalmi változásokat komplex módon vizsgálva tekinti át az időspolitika nemzetközi jellemzőit. A szerző rámutat arra, hogy a jóléti állam a korábban jellemző teljes foglalkoztatottságban és a magas termékenységben rejlő potenciákat használta fel a társadalmi jólét biztosítására. Ezek az erőforrások azonban napjainkra átalakultak, kiürültek. “Van-e időspolitika Magyarországon?” teszi fel a kérdést tanulmányában Patyán László, aki írásában az időspolitika hazai jellemzőit veszi górcső alá és az aktív idősödés, valamint a foglalkoztatás-, család- és gondozáspolitikai kérdéseit és az ezek mentén kialakuló intézkedéseknek a célcsoportra gyakorolt hatását tekinti át részletesen. Kovács Klára a fizikai aktivitás idős korra gyakorolt hatását elemzi. Ennek során elsőként a témában releváns hazai és nemzetközi kutatások eredményeket sorolja fel, és arra fókuszál, hogy milyen hatásai vannak a fizikai aktivitásnak az egészség különböző dimenzióira idős korban. A tanulmány amellet érvel, hogy a rendszeres, és az egyén korának, egészségi állapotának megfelelő fizikai aktivitás hozzájárul a különböző betegségek kialakulásának megelőzéséhez, illetve kezeléséhez, továbbá csökkenti a korai halál bekövetkeztének valószínűségét. Laukó Gábor és Mihálka Mária tanulmánya az idősek társadalmi esélyegyenlőségének kérdéseit járja körbe. A szerzőpáros a fogalmi alapvetéseken túl foglalkozik az időskorúakra irányuló egyenlőtlenségek részletezésével, valamint a civil szervezetek lehetséges szerepével az időseket érintő egyenlőtlenségek csökkentésében. A magam és szerzőtársaim nevében is örömmel ajánlom folyóiratunkat az öregedéstudomány iránt érdeklődők számára.

Huszti Éva

MAGYAR GERONTOLÓGIA

8. ÉVFOLYAM 29-30. SZÁM

Nyomtatott verzió: ISSN 2062-3682

On-line verzió: ISSN 2062-3690

AZ IDŐSKORÚAK TÁRSADALMI ESÉLYEGYENLŐSÉGE SOCIAL EQUALITY OF ELDERLY PEOPLE

Laukó Gábor – Mihálka Mária

Kulcsszavak: esélyegyenlőség, életkor alapú megkülönböztetés, nonprofit szervezetek, civil társadalom

Összefoglalás

A mai magyar társadalom előregedő társadalom, így az idősök helyzete, társadalmi jólléte, a társadalomban betöltött szerepe fokozott figyelmet érdemel. Mind a hazai, mind a nemzetközi megfigyelések azt mutatják, hogy az idősök életkor alapon való megkülönböztetése olyan jelenség, amelyre választ kell nyújtania társadalmunknak.

Az idősökre, mint életkori diszkriminációt elszenvedő csoportra kiemelten „az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény” nem tér ki, de külön nevesíti és tiltja általában az életkor alapú diszkriminációt. Magyarország 2009-ben megalkotta és elfogadta az Idősügyi Nemzeti Stratégiát, amelynek segítségével a nemzedékek közötti párbeszédet szándékozik előmozdítani a magyar társadalomban.

Tanulmányunkban az idősök társadalmi esélyegyenlőségét érintően értekeztünk az életkori megkülönböztetés fogalmáról, bemutatásra kerültek az idősökre irányuló egyenlőtlenségek, valamint a civil szervezetek szerepei az egyenlőtlenségek csökkentésében a teljesség igénye nélkül.

Summary

Today's Hungarian society is aging, so the status, social wellbeing and social role of elderly people is worth exploring. National and international surveys show that the age discrimination against the elderly is a phenomenon which must not be unanswered by our society.

Act CXXXV (2003) on equality and the promotion of equal opportunities does not explicitly nominate elderly people as victims of age discrimination, but nominates and forbids all forms of age discrimination in the society. In 2009, Hungary created and adopted the National Elderly Strategy, which aims to promote cross-generational dialogue in the Hungarian society.

In our study we discussed the concept of age discrimination in relation to the principle of equal opportunities in the society, some examples of the inequality of the elderly, and the role of the civil organizations in reducing it.

Bevezetés

Az életkor alapú megkülönböztetés bár nem csak az időseket érinti a nyugati típusú társadalmakban, azonban erőteljesen élnek az idősekkel és az idősödéssel kapcsolatos sztereotípiák, amelyeket Rosen és Jerdee (1976) nyomán úgy foglalhatunk össze, mint az idősek korcsoportjához tartozó egyénekről alkotott, széles körben elfogadott hiedelmeket, amelyek az élet különböző területein éreztetik hatásukat. Az idősekre vonatkozó hiedelmek általában negatívak, és megjelenésük változatos. (Szászvári, 2010. 31. o.)

Az életkor szerinti diszkriminációra a szakirodalom az ageizmus=ageism kifejezést használja. Az ageizmus gyűjtő fogalom, amelyhez az életkor miatti hátrányos megkülönböztetés több formája tartozik. Az ageizmus az egyénnel vagy csoporttal szembeni olyan előítéletet jelent, amelynek alapja az életkor. Az emberi életkorral szemben fennálló előítéletnek több lehetséges formája létezik: előfordulhat előítélet azzal szemben, aki túl fiatal (adultism), vagy ennek pontosan ellenkezőjeként idősekkel szemben (jeunism). (Pecze, 2007) Magyarországon a jeunizmus fogalmának használatára az aggizmus kifejezés javasolt 2007 óta. (Jászberényi, 2010)

Az ageizmus fogalmát 1969-ban *Robert N. Butler* alkotta meg, de az ő fogalomhasználata még kifejezetten az idősekkel szembeni megkülönböztetésre irányult. *Robert Neil Butler* így határozta meg az ageizmust: „az idős emberek sztereotip megítélése, illetve diszkriminációja csupán azért, mert idősek, ... az idősek olyan kategóriát képviselnek, amely szenilis, rigid a gondolkodásban és viselkedésben, régi divatú erkölcsiségben és készségekben, ... a fiatalok számára megengedi, hogy az időseket tőlük különbözőnek tekintsék, ami elvezethet ahhoz, hogy ne emberi lényként azonosítsák őket.” (Jászberényi, 2009)

Napjainkban célszerű a kifejezés tágabb értelmét használni, azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a legtöbb „ageista” diszkrimináció továbbra is az időseket éri a világon. (Jászberényi, 2010)

A témával foglalkozó kutatók szerint az jeunizmus=ageizmus a harmadik leggyakoribb diszkriminációs forma a fejlett világban, a faji és a nemi diszkriminációk után. (Pecze, 2007) A Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság megbízásából, 2006. június 7. és július 12. között készült egy, az európai diszkriminációt és egyenlőtlenséget vizsgáló közvélemény-kutatás szerint ez a negyedik leggyakoribb diszkriminációs forma, amely az Európai Unió 25 tagállamában és a két, akkor még tagjelölt országban került felvételre. Az életkor alapú megkülönböztetés kérdéskörét vizsgálva, elmondható, hogy az európaiak 46%-a gondolja úgy, hogy az életkoron alapuló diszkrimináció elterjedt. Országok szintjén megállapítható, hogy ez a vélekedés Magyarországon a legerősebb (66%).

Az időskori ageizmus megjelenési formái

Az idős emberek hátrányos megkülönböztetése terén ismeretes a nyelvi, a lakóhelyi, a családon belüli, a mediális és a gazdasági megkülönböztetés, legjellemzőbb formájának pedig a munkahelyi megkülönböztetés tekinthető.

A *nyelvi diszkriminációba* sorolhatók mindazok a szavak és kifejezések, melyeket a fiatalabb korosztály idegen nyelvekből vett át, vagy a korosztályi rétegnyelvekhez tartozik. Az idősebb korosztály mindezeket nem ismeri, nem használja, ezáltal nem is érti. A nyelvi diszkrimináció része továbbá, hogy az idősebb korosztály romló hallásának következtében lassul beszédtempója és beszédértése is, melyre általában sem a fiatalabb korosztály, sem a többségi társadalom egésze, illetve a média sincs tekintettel. (Kokas és Lakatos, 2013)

Az idősek lakóhelyi diszkriminációjának megnyilvánulási formája, hogy megszűnnek azok a közösségi terek, parkok, ahol az idősebb korosztály is jól érezhetné magát, kikapcsolódhatna. (Kokas és Lakatos, 2013) Társadalmunk idősei jellemzően a falvakban élnek ill. városok peremkerületein, ahonnan a szolgáltatások elérése problémát jelent az idősek számára, ill. ezen lakóhelyi környezet kedvez az áldozattá válás lehetőségének.

Családon belüli diszkrimináció erőszakosabb és enyhébb változatai egyaránt ismertek. A családon belüli diszkrimináció leggyakoribb esete, hogy idős rokonukat elhanyagolják a családtagok, nem veszik meg a gyógyszereiket, bántalmazzák őket, elveszik nyugdíjukat, megtakarított pénzüket. Magyarországon egy 2007-es felmérés szerint összesen 1233 idős ember vált a családon belüli erőszak áldozatává, ami az összes eset 7 százalékát tette ki. (Jászberényi, 2010) Azonban, ez korántsem jelenti azt, hogy az erőszakban csak ennyi idős ember érintett, általában nagy a látencia, a hivatalos statisztikai adatok közé a legtöbb eset nem került be, mivel az idősek általában nem fordulnak a hatóságokhoz, így a becslések szerint Magyarországon minden második idős korút bántalmazznak vagy bántalmaztak már. (Kokas és

Lakatos, 2013) A családi diszkrimináció valamivel enyhébb és sokkal enyhébb változatai természetesen még ennél is gyakoribbak: ide tartozik a túl- vagy alul gyógyszerelés, a túl- vagy alul etetés, illetve a családi hierarchia indokolatlan megbontása, vagy az idős ember hátrányos megkülönböztetése, fizikai vagy mentális okokra hivatkozva. (Jászberényi, 2010)

A mediális diszkrimináció a tömegkommunikáció minden szintjén megtalálható. A televíziós- és rádiós műsorokban, reklámokban az idősek keveset vagy nem szerepelnek, ha mégis, akkor rendkívül lealacsonyító, diszkriminatív helyzetben. Kevés olyan műsor van a televízióban, rádióban, amely kifejezetten az idős korosztályhoz szólna. A napilapok, magazinok között is kevés neki szólót találunk, ritkán szólnak kifejezetten róluk cikkek. A mediális diszkriminációhoz hozzátartozik az informatikai jártasság hiánya is. Az idősebb korosztály nagyrészt nem ismeri, nem tudja használni a számítógépet, amely hátránnyá jelentkezik a munkaerőpiacon is. Mindemellett az internethasználat sem vált többségük számára mindennapi rutinná, így a világhálón hozzáférhető naprakész információkkal sem rendelkeznek. (Kokas és Lakatos, 2013)

A gazdasági diszkriminációhoz soroljuk az idősebbek jóindulatát, hiszékenységét kihasználó hitelezőket, házaló kereskedőket, csalókat, akik könnyen megtévesztik, becsapják őket. Ebbe a fogalomkörbe tartozik annak ténye is, hogy az idősebbek nem, vagy csak szigorúbb feltételekkel vehetnek fel hitelt pénzintézetektől, vagy köthetnek biztosítást, hiszen életkoruk önmagában magasabb kockázati tényezőnek számít. (Kokas és Lakatos, 2013)

A munkahelyi diszkrimináció a legsúlyosabb formája az időskori ageizmusnak. Az életkor alapján gyakorolt hátrányos megkülönböztetés a foglalkoztatásban a legszembetűnőbb. A munkahelyi diszkrimináció elsősorban az ún. „fiatal időseket” érinti, sőt már a középkorosztály is veszélyeztetett (40-45 év feletti). Jellemzően az idősebb munkavállalót érinti elsőként a leépítés, az idősebb munkakereső sokkal hosszabb ideig marad tartósan munkanélküli. (Kokas és Lakatos, 2013)

A munkaerő-piacon nyíltan vagy burkoltan nem alkalmaznak idős munkakeresőt, illetve gyakori, hogy ugyanazért a munkáért kevesebb bért kap az idősebb munkavállaló.

50 év fölött, kapcsolati tőke nélkül, szinte esélytelen, hogy valaki pályázat útján nyerjen el egy állást, így sok esetben marad a munkanélküliség. Ezáltal az idősebb munkavállalók többsége több évtizedes munkaviszony után ugyanolyan körülmények között kénytelenek befejezni pályafutásukat, mint a pályakezdők: bizonytalan státuszban, létbizonytalanságban, minimálbér kategóriában vagy munkanélküliségben, vagy szociális segélyből élve. (Jászberényi, 2010)

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság által nyilvántartott esetek között egyre nagyobb számban találjuk meg az életkor szerinti diszkriminációra vonatkozó beadványokat. A diszkrimináció

elleni fellépés során hozott elmarasztaló határozatok jelenleg még nem kapnak kellő nyilvánosságot. (*Idősügyi Nemzeti Stratégia*)

Az időskorúakra irányuló egyenlőtlenségek bemutatása

Az idősök társadalmi helyzete a modern társadalmakban bizonytalanabbá vált, mint az számos korábbi kultúrában ismeretes, ahol az idősor együtt járt a presztízs, a vagyon, és a hatalom megnövekedésével mind a közösség, mind a szűkebb család körében. Ezen értékek nagy része eltűnt a modern nyugati társadalmakban. (Giddens, 1997. 569. o.) A tradicionális társadalmakban az idős embereket nagy tisztelet vette körül. Az életkori osztályok szerint szerveződő kultúrákban az egész közösséget érintő ügyekben döntő szavuk volt. Mind a férfiak, mind a nők esetében elmondható, hogy tekintélyük a kor előrehaladtával növekedett. Az öregek életkori osztályába való átlépés ezen kultúrákban az egyén előre menetelének csúcsát jelentették. Azonban ez a mai modern társadalomra nem helytálló megállapítás, ellenkezőleg az idős embereket sem a tágabb közösséget, sem a családi köteleket érintően nem övezi tisztelet, nem rendelkeznek a fentiekben említett tekintéllyel. A munkájuktól visszavonult idősök gyakran szegényebbek, mint addig bármikor életük során. (Giddens, 1997. 109. o.) Napjainkban az idősökkel szemben fokozottan figyelhető meg a hátrányos megkülönböztetés, amely számos területen okoz egyenlőtlen esélyeket az idősök számára.

Demográfiai változások

Ma 7 279 669 697⁴¹ ember él a világon, a népesség exponenciálisan nő. A nyugati típusú társadalmakban megfigyelhető demográfiai trendeknek köszönhetően *az idősök népességén belüli aránya megnőtt, így a nyugati típusú társadalmak elöregedő társadalmak*, az idősök száma folyamatosan nő, hazánkban is. 2002 és 2013 között a 65-79 évesek aránya népességén belül 12,3 %-ról 13,1 %-ra, a 80 évesek és az idősebbek aránya 2,9 %-ról 4,1 %-ra nőtt.⁴²

Ugyanakkor *a magyar társadalom népessége folyamatosan csökken*, a 2011. évi népszámlálási adatok szerint hazánk népességszáma: 9 937 628 fő volt, 2013. Január 1-én: 9 908 798 fő, 2014. január 1-én: 9 877 365 fő,⁴³ a 65 év felettiiek száma: 1 677 120 fő,⁴⁴ a születési ráta alulmúlja a halálozási rátáét.

⁴¹ <http://www.worldometers.info/hu/>

⁴² http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tps00010.html

⁴³ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001b.html

⁴⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001b.html

Jellemző az idősödés elnőiesedése, jóval több az idős nő, mint a férfi, a 2011-es népszámlálás adatai alapján, a 65 éven felüliek 36%-a férfi és 64%-a nő.⁴⁵

A születéskor várható élettartam 2001 és 2012 között a férfiak esetében 68,2 %-ról 71,6 %-ra, nők esetében 76,7 %-ról 78,7 %-ra emelkedett,⁴⁶ de ugyanakkor a születéskor várható élettartam Magyarországon öt-hat évvel⁴⁷ rövidebb, mint az Európai Unió tagállamaiban.

A várható élettartamra vonatkozóan fontos az egészségesben eltöltött várható élettartam fogalma. Hazai kutatások feltárták, hogy az iskolai végzettség, és a településnagyság befolyással van a hosszabb várható élettartamra, az egészségben eltöltött évek számára, a betegség időszakának kezdetére nemtől függetlenül. A magasabb iskolai végzettséghez hosszabb várható élettartam, és rövidebb betegségben leélt időszak tartozik. Megfigyelhető, hogy a magasabb iskolai végzettségűek nagyobb arányban élnek városokban, ahol az egészségügyi ellátás is könnyebben elérhető. Magyarországon, a 65 éven felüli férfiak és nők várhatóan csupán 30–40%-a számíthat hátralévő életéveiben korlátozásmentes évekre, 22–30%-uk éveit tartós/krónikus betegségtől mentesek és csupán 6–7% számíthat „jó” vagy „nagyon jó” állapotban eltöltött évekre. (*Idősügyi nemzeti Stratégia*)

Egyenlőtlenségek a gazdasági aktivitás, a jövedelem szempontjából

*A magyar nyugdíjrendszer változásai nagy befolyást gyakoroltak az idős népesség gazdasági aktivitására. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényt módosító 2009. évi XL. törvény értelmében a 65 évben meghatározott egységes nyugdíjkorhatárt lépcsőzetesen vezetik be. A 60–64 évesek, illetve a 65–69 évesek között csökkent az inaktív keresők aránya. Korcsoportonként jelentősek az eltérések az időskorúak gazdasági aktivitását illetően. 2011-ben közel 180 ezer 60 év feletti személy tartozott a gazdaságilag aktív csoportjába. A 60 éveseknek még több mint negyede, de a 61 éveseknek is az ötöde, a náluk idősebb korcsoportoknak viszont már jóval kisebb hányada tartozott a gazdaságilag aktív körébe. Az időskorúak nagy többsége – közel 2 millió 152 ezer ember – a gazdaságilag nem aktív kategóriájába tartozott 2011-ben. (*A népesség gyarapodó rétege – Az időskorúak jellemzői. KSH. 2014. október*)*

1. táblázat: A 60 év feletti gazdaságilag nem aktív népesség megoszlása gazdasági aktivitási státus szerint, 2011

⁴⁵ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_demografia

⁴⁶ http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tps00025.html

⁴⁷ https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tps00025.html

Kor- csoport	Szü- leté- si év	Inaktív kereső együtt	Inaktív keresőkön belül				Eltartot t	(%) Gazdaságilag nem aktív népesség együtt
			saját jogú öregségi nyugdíja s, járadékos	rokkantsá gi nyugdíjas, baleseti járadékos	hozzátartoz ói jogú nyugdíjas, járadékos	egyéb inaktí v keres ő		
60	1951	97,0	66,4	26,1	0,8	3,6	3,0	100,0
61	1950	97,4	70,1	23,3	0,9	3,0	2,6	100,0
62–64	1947– 1949	99,3	85,2	12,2	1,0	1,0	0,7	100,0
65–69	1942– 1946	99,4	90,4	6,7	1,5	0,7	0,6	100,0
70–74	1937– 1941	99,6	91,4	4,4	3,1	0,7	0,4	100,0
75–79	1932– 1936	99,6	90,7	3,1	5,1	0,7	0,4	100,0
80–84	1927– 1931	99,6	87,8	2,4	8,7	0,7	0,4	100,0
85–89	1922– 1926	99,6	83,7	2,0	13,1	0,8	0,4	100,0
90–	1921 előtt	99,6	78,6	1,7	18,3	1,0	0,4	100,0
Összesen		99,3	86,8	7,5	4,0	1,0	0,7	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

2012-ben a 15–74 éves foglalkoztatottak létszáma mintegy, 3 millió 938 ezer fő⁴⁸ volt. *Magyarországon 2013. januári adat szerint 2 millió 869 ezer fő⁴⁹ részesült nyugellátásban, az ellátottak héttizede öregségi nyugdíjjal rendelkező.* A mai magyar társadalomban a 65 év felettek havi jövedelmét legnagyobb részben a nyugdíj biztosítja. Az öregségi nyugdíjminimum összege 2014 januárjában: 28.500 Ft. Az öregségi nyugdíjminimum jelentősége a nyugdíjasok körében elhanyagolható. *A saját jogú nyugdíjak és ellátások egy főre jutó átlaga 2013 januárjában 105 990 forint volt, nominálértéken 7,7 ezer forinttal magasabb, mint egy évvel korábban, és a nettó januári nemzetgazdasági keresetek 72%-ának felelt meg. Az átlagos öregségi nyugdíj a nettó keresetek 77%-át tette ki. (Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2013 – KSH. 2013)*

⁴⁸ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf047b.html

⁴⁹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/nyugdij/nyugdij13.pdf>

A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal a 65–84 évesek körében végzett 2007-es kutatása szerint az anyagi nehézségek megoldását legtöbben (85%) a saját családjuktól, az ismerősi körtől remélik, de a megkérdezettek 20%-a banki kölcsönt is felvenne, míg az életjáradéki programba való belépést a megkérdezettek alig 3%-a említette. Az idősek 21%-a tud spórolni, amely az éves jövedelmük alig 7,4%-a. A kutatás rámutatott arra is, hogy az időskorúak körében az öngondoskodás szemléletének szükségessége még nem terjedt el.

Az idősek jövedelmi helyzete a fiatalabb korosztályokhoz képest (főleg a gyermeket nevelő családokhoz képest) nem tekinthető kedvezőtlennek, ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy kisebb háztartásnagyság miatt drágábban élnek. A nyugdíj biztos anyagi háttérrel nyújt, mivel az idős korosztály még a teljes foglalkoztatottság idején megszerezte az ehhez szükséges szolgálati időt. Az időseknél a kor előrehaladtával egyre fokozódik a megtakarítási hajlam, bizonyos esetekben a csökkenő szükségletek miatt meglévő jövedelmük egy jelentős részét folyamatosan megtakarítják. Azonban az életük során felhalmozott tartalékaik jelentős részét, főleg nagyobb kiadásokra gyermekeiknek, unokáiknak adják. Ebből következően, a generációk közötti transzferek az idősektől a fiatalabbak felé áramlanak. Elmondható, hogy az anyagi helyzetük megítélésében pesszimistábbak a fiatalabbaknál, ami elsősorban életciklusukkal, az öregedés tényével magyarázható. (Salamin, 2004. 140-141. o.)

Egyenlőtlenségek és családi állapot

Az időskorú férfiak 4,5%-a volt nőtlen, az időskorú nők 3,3%-a volt hajadon családi állapotát tekintve 2011-ben. Ugyanakkor a teljes felnőtt népesség harmada nem lépett házasságra 2011-ig, a 60 év feletti népesség fele házas. Az özvegyek egész népességen belüli aránya 11,5%, a 60 év feletti népesség 35%-a özvegy családi állapotú. Az elvált családi állapot közel ugyanolyan arányú az idősek körében, mint a teljes népességben. A családi állapot tekintetében nemek szerint is lényegesek a különbségek. A nőknél a házas családi állapotúak aránya a 60–64 évesek körében a legmagasabb, és az életkor emelkedésével csökken. A 60 év feletti férfiak körében a 90 év feletti kivételével minden korcsoportban a házasok aránya a legmagasabb, és csak 75 év fölött csökken látványosan. Az özvegyek aránya a nőknél már a 60–64 éves korcsoportban is jelentős, és az életkor emelkedésével folyamatosan nő. Míg a 60–64 éves nők közel negyede, a 80–84 évesek háromnegyede, addig a 90 év feletieknek már túlnyomó többsége, 89%-a özvegy. Az időskorú férfiaknál az özvegyek részaránya az életkor emelkedésével 6,3%-ról 56,1%-ra nő, de még így is alacsonyabb, mint a nők esetében. Az özvegyek aránya a férfiaknál csak a 90 év feletti korcsoportban haladja meg a házasok arányát. Az időskorú férfiakat inkább a házas, az időskorú nőket inkább az özvegy családi állapot jellemzi. Ez azzal magyarázható,

hogy a nők tovább élnek, illetve a férfiak körében gyakoribb az újraházasodás jelensége. Míg ezer özvegy és elvált időskorú férfira 6 házasságkötés jutott 2011-ben, addig a nők esetében a mutató értéke 0,7 volt. Az elváltak és a nőtlenek, illetve hajadonok aránya mindkét nem esetében a 60–64 éves korcsoportban a legmagasabb. Az elváltak aránya az életkor emelkedésével csökken, ami abból adódik, hogy az idősebb korcsoportok körében ritka volt a válás. *(A népesség gyarapodó rétege – Az időskorúak jellemzői. KSH. 2014. október)*

A KSH adatai alapján elmondható, hogy közel négymillió háztartás 40%-ában élnek idős emberek és minden negyedik háztartás csak időskorú személyekből áll. Az egyszemélyes, csak idős személyekből álló háztartások száma közelíti az egymilliót és ezen belül közel 150 ezer az olyan egyszemélyes háztartás, ahol 80 év feletti ember él egyedül. *(Idősügyi nemzeti Stratégia)*
A háztartások összetételének és a családok struktúrájának változásai következtében a háztartások és a családok közötti segítő kapcsolatok gyengülni látszanak, amely az idős emberek számára azt jelenti, hogy a támogató családi kapcsolatok nem védik meg kellő mértékben a szellemi, testi, lelki egészségük, biztonságérzetük fennmaradását.

Egyenlőtlenségek az egészségi állapot tekintetében

A 2011. évi népszámlálás alkalmával 1 millió 650 ezer ember, a népesség 16,6%-a vallotta magát tartósan betegnek Magyarországon, az időskorúak 40%-a, több mint 900 ezer ember. Arányuk magasabb az időskorú nők, mint az időskorú férfiak között. A tartósan betegek aránya az életkor emelkedésével növekvő tendenciát mutat egészen 85 éves korig, az ennél idősebbek között arányuk csökken.

2. táblázat: Az időskorú tartós betegek akadályoztatása, 2011 (%)

Akadályozottság	60–64	65–69	70–74	75–79	80–84	85–89	90–	Összesen
Önellátásban	6,0	7,0	9,4	13,5	19,0	25,9	35,0	11,4
Mindennapi életben	25,5	26,6	31,7	39,1	45,6	52,0	54,9	33,7
Tanulásban,								
munkavállalásban	12,7	6,5	4,9	4,2	3,7	3,7	3,5	6,7
Családi életben	2,3	1,9	2,1	2,3	2,4	2,8	3,4	2,2
Közlekedésben	19,8	21,5	27,0	33,7	39,2	42,6	43,0	28,0
Kommunikációban,								
Információszerzésben	1,8	1,8	2,0	2,8	3,6	4,8	6,2	2,5
Közösségi életben	3,8	3,7	4,3	5,2	6,0	6,4	6,4	4,6
Nem akadályozza	43,6	47,1	42,8	34,8	28,0	21,4	16,5	39,0

Nem kívánt válaszolni,									
nincs válasz	14,0	12,5	11,1	10,4	10,1	9,9	10,6	11,7	
Időskorú tartós betegek									
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Az időskorú tartós betegek harmadát a betegség a mindennapi életben, több mint negyedét a közlekedésben, több mint tizedét *az önellátásban akadályozza*. Az életkor növekedésével az akadályozottság is egyre gyakrabban fordul elő. 2011-ben 490 ezer ember, a lakosság közel 5%-a élt fogyatékossgal hazánkban, *a 60 év felettiak 11%-a, 255 ezer ember élt fogyatékossgal*, a férfiak és a nők között hasonló arányban. Az összes fogyatékossgal élő több mint fele időskorú. A fogyatékossgatípusok közül az időskorúak a mozgássérült, a gyengén látó, alig látó, illetve a nagyothalló kategóriát jelölték meg a legnagyobb számban. A mozgássérültek aránya a 60 év feletti lakosságon belül 6%, a látás, illetve hallássérülteké pedig 2–2%. *Mindhárom fent említett fogyatékossgal előfordulási aránya növekszik az életkor előrehaladtával. Az időskorú fogyatékossgal élők közel fele számolt be arról, hogy fogyatékossga a közlekedésben, illetve a mindennapi életben akadályozza, több mint ötödük pedig az önellátásban hátráltatja.* A fogyatékossgal élő időskorúak magasabb arányban számoltak be akadályozottságról, mint a tartós betegek. Az időskorúakat a tartós betegség és a fogyatékossgal is elsősorban a mindennapi életben, a közlekedésben és az önellátásban akadályozza. *(A népesség gyarapodó rétege – Az időskorúak jellemzői. KSH. 2014. október)*

Az idős népesség körében is, mint a teljes népesség körében is a keringési betegségek dominálnak. A 65 éves és idősebb férfiak 50%-a, a nők 52%-a magas vérnyomás betegségben szenved, a férfiak 11,3%-ának, a nők 7,9%-ának ischaemias szívbetegsége van. Az időskorú férfiak 11,7%-a, a nők 8,2%-a cerebrovascularis betegség miatt került regisztrálásra. 2001-ben a járó beteg-szakellátás klinikai jellegű szakrendelésein 121 ezer rosszindulatú daganat miatt beutalt idős beteget regisztráltak, ugyanebben az évben közel 50 ezer rosszindulatú daganatos beteget kezeltek kórházban, a daganatos betegek 50%-át az időskorúak tették ki. A cukorbetegség gyakorisága az idősek körében 14% körül van, a házi orvosok 216 ezer idős cukorbeteg tartottak nyilván 2001-ben, ez az összes cukorbeteg közel fele (46,1%-a). Az emésztőszervi megbetegedések közül a májbetegségeket emeljük ki. A kor-specifikus morbiditási adatok azt mutatják, hogy alkoholos májbetegségek gyakorisága idősebb korban jelentősen csökken. Idős embereket, főleg 80 éves kor felett gyakran érik balesetek, sérülések. A sérülések közül különösen a fej-sérülések gyakorisága növekszik. A combcsonttörések aránya a nők körében a 80 éves kor felett a leggyakoribb. (Paksy, 2004)

Az idős emberek gyakrabban veszik igénybe az egészségügyi szolgáltatásokat. Az összes kórházi ápolási eset 1/3-at, a járóbeteg-szakellátás klinikai jellegű rendelésein megjelent betegek 1/5-ét a 65 év fölötti betegek teszik ki. Az idős emberek évente 2-3 alkalommal fordulnak a járó beteg-szakellátás orvosaihoz.

Az idős emberek jelentős hányadát fenyegeti az izoláció és a kirekesztődés veszélye, amely a betegségkockázatok növekedésével jár. Az egészségi állapot indikátorai jelentős társadalmi különbségeket mutatnak a város-vidék, képzettség, jövedelem, korábbi munkaerő-piaci pozíció összefüggésében. (Idősügyi Nemzeti Stratégia)

Egyenlőtlenségek a szociális szolgáltatások terén

Általánosságban megállapítható, hogy egyenlőtlen az ellátásokhoz való hozzáférés, különösen az alapvető életszükséglet kielégítését szolgáló alapszolgáltatás keretében nyújtott étkeztetés és házi segítségnyújtás vonatkozásában találhatóak hiányosságok. A települési önkormányzatok 2007-ben mintegy 32%-a nem biztosított házi segítségnyújtást, 25%-a pedig szociális étkeztést, az ellátatlanság különösen jellemző a kis lélekszámú településekre, ugyanakkor az utóbbi években, a kistérségi társulások kiépülésével párhuzamosan a szolgáltatásokkal való lefedettség növekedett.

3. táblázat: A házi segítségnyújtás és a szociális étkeztetés főbb adatai

Megnevezés	2000	2005	2010	2011	2012
Házi segítségnyújtásban részesülők					
Száma	40 292	45 130	75 054	87 941	125 457
Tízezer 60 éven felülire jutó aránya	193,7	209,2	328,0	379,4	530,6
Szociális étkeztetésben részesülők					
Száma	98 158	106 702	146 443	155 091	165 382
Tízezer 60 éven felülire jutó aránya	472,1	494,6	640,0	669,1	699,5

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

2012-re a házi segítségnyújtásban részesülők száma 125 457 főre, a szociális étkeztetésben 165 382 főre emelkedett. *Egyenlőtlenségeket tapasztalhatunk a szintén alapszolgáltatás keretében biztosított nem kötelező alapellátási feladat, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás esetében, az igénybevevők száma nagymértékben csökkent, a települések sok esetben nem biztosítják az ellátást. További egyenlőtlen hozzáférést találhatunk a nappali szociális ellátást*

nyújtó idős klubja tekintetében, ahol az elmúlt években azonban csökkenést tapasztalhatunk, mind a klubok számát, mind az igénybevevők számának tekintetében.

4. táblázat: Nappali ellátást nyújtó Idősek klubjainak főbb adatai

Megnevezés	2000	2005	2011	2012
Idősek klubja				
Száma	1 287	1 241	1 161	1 154
Idősek nappali ellátásában részesülők száma				
Száma	39 917	39 742	37 066	36 666
Tízezer 60 év felettire jutó aránya	192,0	184,2	159,9	155,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Nincs átfogó felmérés az idősök ápolási-gondozási szükségleteiről. Az ellátások igénybevételekor egyirányúság mutatkozik, a nyomás a tartós bentlakásos intézmények felé sodorja az idősöket, hiányzik a rehabilitáció és/vagy az otthon közeli megbízható ellátáshoz való hozzáférés. Az ápolási-gondozási feladatok nem épülnek egymásra, az ápolással-gondozással foglalkozó szakemberek szétagoltan, többféle forrásból finanszírozva, eltérő szakmai színvonalon és különböző szervezetekben, sokszor párhuzamosan és összehangolatlanul végzik a tevékenységüket. Az alapellátás szolgáltatásai nem igazodnak a differenciált egyéni szükségletekhez. (Idősügyi Nemzeti Stratégia)

2011-ben a hazai idős népesség közel 3%-a, 52 140 fő⁵⁰ él időskorúak számára fenntartott intézményekben. Egyéb tartós bentlakást biztosító intézményekben – pszichiátriai betegek otthona, fogyatékos személyek otthona, szenvedélybetegek otthona, hajléktalan személyek otthona – 4.468 fő 65 éven felüli idős élt.

Az elhelyezésre várakozás helyenként még mindig hosszúra nyúlik, s a kialakuló krízishelyzetekre nincs minden esetben megoldás.

Az időskorú személyek szociális biztonságának megteremtését a szociális ellátórendszeren belül a pénzügyi és természetbeni szociális ellátások is szolgálják. Az időskorúak járadéka azon idős személyek részére biztosít havi rendszeres ellátást, akik szolgálati idő hiányában nyugdíjkorhatáruk betöltése után saját jogú nyugellátásra nem jogosultak. 2011-ben 5 907 fő részesült járadékban. (Jövedelempótló támogatások az önkormányzati segélyezésben, 2000–2011. KSH. 2013.)

⁵⁰ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsi001.html

A magyar szociális ellátórendszer sajátos pénzbeli támogatási formája az ápolási díj. 2011-ben 57 970 fő⁵¹ részesült ápolási díjban, számuk évről évre növekszik. Az ápolási díjban részesülők 60%-a idős hozzátartozója ápolása jogán kapja a rendszeres pénzellátását.

A jövedelemkiegészítő ellátások között az átmeneti segély és a lakásfenntartási támogatás nem életkorhoz, hanem élethelyzethez kötöttek. A 62. életévét betöltött korosztály alkotja az ellátásban részesülők 41,1%-át (2012-ben a teljes népességet tekintve: lakásfenntartási támogatást 498 931 fő kapott, az egy főre jutó átlagos összeg 44 494 Ft, átmeneti segélyt 341 557 fő kapott, ami személyenként 11. 482 Ft támogatást jelentett).⁵²

Becsült adatok alapján a temetési segélyt igénybe vevők 60%-a az idős korosztályba tartozik. Az ellátást 2012-ben 34 920 esetben állapították meg, ami egy főre vetítve átlagosan 23 437 Ft támogatást jelentett.

Közgyógyellátásban – mint járulékfizetéshez nem kötött természetben nyújtott ellátási formában – 2008-ban 337 039 fő⁵³ részesült. Becslések szerint az ellátásban részesülőknek több mint fele időskorú állampolgár, 2008-ban az ellátás átlagának összege 5.817 Ft/hó volt. (*Idősügyi Nemzeti Stratégia*)

Egyenlőtlenségek a mindennapi aktivitás, tevékenységek, életminőség vonatkozásában

Az aktív idősödés eszménye, a sikeres idősödés koncepciója feltételezi, hogy az egyén fizikai és szellemi képességeit és aktivitását – az élet minden területén és minél tovább – megőrzi, nem csupán a foglalkoztatás vonatkozásában, de társas, társadalmi kapcsolatait is megtartja, amelyek biztosítják az egyének jóllétét. Hazai értelmezésben az aktivitáson csaknem kizárólagosan a munkavégzési, foglalkoztatási aktivitást szoktuk érteni.

Sokan az idősödők és idősek közül a „harmadik életszakaszt” nem tekintik új lehetőségeknek, önmegvalósításuk kiteljesedésének. Gyakori, negatív sztereotípiá, hogy ez az életkor a második gyermekkor, s a szép korúak kiskorúsítása is gyakran előforduló jelenség.

A 2009/2010. évi időmérleg-vizsgálat⁵⁴ jól mutatja, hogy a nyugdíjba kerülés után továbbra is növekszik a szabadon felhasználható idő mennyisége. A korábbinál több időt fordítanak az idősek a családnak, a háztartás ellátására, a férfiak a ház körüli munkákra, javításokra.

⁵¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp010b.html

⁵² http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp011b.html

⁵³ <http://www.asz.hu/jelentes/0855/jelentes-a-kozgyogyellatasi-rendszer-mukodesenek-ellenorzeserol/0855j000.pdf>

⁵⁴ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/idomerleg/idomerleg0910.pdf>

Keresőtevékenységre, jövedelem kiegészítésre átlagosan közel napi 3 órát fordítanak a 60-84 év közötti idősök. A saját gazdaságban végzett munka megjelenik ugyan, azonban az idősök ennek nem tulajdonítanak nagy jelentőséget. A 60–84 éves férfiak átlagos napon 100 percet, a nők 50 percet dolgoznak saját gazdaságukban. A növénytermesztés, állattartás fontos része az időskori aktivitásoknak, sőt a család jövedelmét és fogyasztását is kiegészítik.

A saját háztartás ellátásával közel hat órát, ház körüli munkák elvégzésével 54 percet töltenek. A testi higiénia, öltözködésre, étkezésre fordított idő hat órát jelent az idős embereknek naponta. Vásárlásra, szolgáltatások igénybevételére, ügyintézésre átlagosan napi 42 percet fordítanak. A társas kapcsolatokra fordított idő naponta 1,5 óra, ehhez képest, a TV előtt töltött idő, napi 6,8 óra, ami a 10 évvel ezelőtti vizsgálathoz képest majdnem kétszeresére nőtt. Az olvasásra fordított idő 1 óra 14 perc naponta. Vallásgyakorlásra naponta 7 perc jut, a fizikai rekreációra (séta, kirándulás, sport) fordított idő, napi 28 perc. *Mindezek nem erősítik a szellemi, testi, lelki egészség megtartást, amely az egészségben leélt évek számát csökkenthetik.*

Egyenlőtlenség a képzés és az élethosszig tartó tanulás okán

A mai magyar társadalomban kevés olyan képzés találunk, amely céltudatosan az idősödők és idősök sajátos igényei szerint szerveződnék. A jelenlegi oktatási-képzési rendszer nem vállal aktív szerepet az idősök tanulásában-művelődésében. S megfigyelhető, hogy már a 45 évnél idősebb korosztály csekély mértékben vesz részt felnőttképzési programokban.

Az időskorú munkavállalók 88%-a nem találkozott gyakorlati munkája során az informatikával. A tanulás és a számítógép-használat hiánya különösen nagy problémát jelent a munkapiacról kiszoruló 45 év felettek és a 65 év felettek körében. Az előbbieknél a foglalkoztatás akadálya az informatikai tudatlanság, az utóbbi korcsoportnál meg az „e-kommunikáció” használatából való kirekesztődést jelenti. (Idősügyi Nemzeti Stratégia)

Az 50 év feletti korosztályok internethasználata nem éri el átlagosan a 14%-ot. Amíg a magyarországi tanulók 95%-a már az alapfokú oktatásban találkozik a számítógép-használattal és internetezik, addig a nyugdíjasoknak mindössze 6%-a vett részt valamilyen számítógépes képzésen, oktatáson. Az is látható, hogy elégtelen az erre vonatkozó tanulási lehetőség és a meglévőknek is szűk a hatóköre. Többségük idegen nyelv területén is képzetlen. (A magyarországi háztartások infokommunikációs eszközökkel való ellátottsága és az egyéni IKT-használat jellemzői, 2007. KSH. 2008.)

A 45–64 évesek oktatásban való részvétele Magyarországon jelentősen elmarad az Európai Unió átlagától. Árnyalja a helyzetképet, hogy az oktatásban való részvétel a befejezett iskolai végzettség szintjével szoros összefüggésben változik. *Az idősök nem tudják a tanulás, az új*

információk s az ezzel járó társas kapcsolatok révén megélni a megújulás, az önbizalom, az önértékelés jótékony hatását a társadalmi jóllétre, amely ellensúlyozhatná a leértékelő társadalmi szemléletet.

Civil szervezetek szerepe az egyenlőtlenségek csökkentésében

Ebben a fejezetben azt a kérdés fogjuk körbejárni, hogy milyen szerepet vállalnak/vállalhatnak nonprofit szervezetek az időskorúak esélyegyenlőségének, illetve a kimenetek egyenlőségét meghatározó feltételek egyenlőségének elősegítése terén.

Természetesen szólnunk kell arról, hogy mit értünk a nonprofit, illetve civil szervezet megnevezés alatt, és hol a helye a nonprofit szektornak a gazdaságban.

Bemutatjuk, hogy a magyarországi nonprofit szervezetek milyen tényleges tevékenységeket végeznek, és működésükről honnan szerezhethetünk információkat.

A nonprofit szektor meghatározása

Mint látni fogjuk, korántsem olyan egyértelmű a helyzet, amikor szeretnénk lezárt definíciót adni, megválaszolni azt a kérdést, hogy milyen szervezeteket is nevezünk nonprofitnak. Tekintsük át a különböző meghatározási lehetőségeket.

A **szervezeti megközelítés** szerint a nonprofit szektort jelenleg Magyarországon:

- az **alapítványok** (különösen PTK⁵⁵ 3:378. § - 3:404. §),
- a **közalapítványok** (korábbi PTK⁵⁶ alapján létrehozott szervezetek, új közalapítvány létrehozása már nem lehetséges⁵⁷),
- az **egyesületek** (különösen Civil tv.⁵⁸ 3. § - 8. §; PTK 3:63. § -3:87. §),
- a **szövetségek** (Civil tv. 4. § (3)),
- a **köztestületek**⁵⁹,
- és a **nonprofit gazdasági társaságok** (korábban KHT-nek hívták őket, különösen Ctv.⁶⁰ 9/F. §) összessége alkotja.

Amennyiben létezik olyan keretjogszabály, amely a szektor működésével, gazdálkodásával, illetve természetesen az értelmezésével foglalkozik, akkor a **jogi megközelítés** szerint meg kell vizsgálnunk, hogy mely szervezetekre nézve hatályos. A civil tv. hatálya a PTK szerinti

⁵⁵ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁵⁶ 1959. évi IV tv.

⁵⁷ Jelenlegi szabályozás: 2006. évi LXV. Törvény

⁵⁸ 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról

⁵⁹ 2006. évi LXV. Törvény 8/A. § - A köztestület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását törvény rendeli el. A köztestület a tagságához, illetve a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el.

⁶⁰ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

alapítványokra, egyesületekre, valamint a közhasznú szervezetekre, illetve az egyesülési jog alapján létrejött egyéb szervezetekre terjed ki.

A **funkcionális megközelítésben** a nonprofit szektornak az állam és a piac közé történő beágyazódását vizsgáljuk. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy:

- a nonprofit szektor gyakran átfedésben működik az állammal (újraelosztás, humán szolgáltatások),
- bizonyos funkciókat önállóan lát el (érdekartikuláció és érdekvédelem),
- és számos funkciót azonosíthatunk az üzleti szektorral vagy a háztartásokkal és a magánélet területeivel közösen (csoportos kielégítetlen szükségletek, önszabályozás).⁶¹

Kissé gyakorlatiasabb szempontból azt is kérdezhetjük, hogy Ki? Mit? Kinek? Hogyan? Miért? *Sebestyén István* tanulmányában az előbbi kérdésekre a következő választ adja.

Léteznek *önkiszolgáló szervezetek*, amelyeket jellemzően azonos érdeklődési körrel, szándékkal, céllal rendelkező magánszemélyek hoznak létre felismerve, hogy ilyen irányú szükségleteik kielégítése leghatékonyabban nonprofit szervezet keretei között valósulhat meg. A *csoportkiszolgáló szervezetek* azok, amelyek nemcsak saját tagjaik, de környezetük, a társadalom hasonló helyzetben levő csoportjainak igényeit is kielégítik, érdekeit is képviselik. Számos esetben közjavakat állítanak elő. A hozzájuk sok szempontból hasonló *közkiszolgáló szervezetek* a létrehozásukban is közreműködő állam, önkormányzatok feladatkörébe tartozó társadalmi problémákkal foglalkoznak, rendszeres és állandó szolgáltatásokat nyújtanak. Tevékenységük főként a szociális, egészségügyi, oktatási, környezetvédelmi területet érint. Az ún. *céltámogató szervezetek* olyan nonprofit szervezetek, melyek kifejezetten egy intézmény (iskola, óvoda, kórház, színház, kórház vagy egyéb közszolgáltató intézmény), vagy egy speciális cél (ösztöndíj, műtét elvégzése, emlékműállítás) anyagi támogatására jöttek létre, az érdekeltek, vagy maga az intézmény kezdeményezésére. A *többcélú adományozó szervezetek* célja, anyagi ösztönzéssel a társadalom tagjait, csoportjait, intézményeit (akár más nonprofit szervezetet is) bizonyos közcélok előmozdítására, nagyobb fejlesztések, beruházások, kutatások elindítására bírni. Általában tőkeerősek, támogatásaikat jórészt programokon, pályázatokon keresztül nyújtják, az ehhez szükséges adminisztráció nem nélkülözheti a főállású munkaerőt. Intézményesültségük magas fokú. *Közkiszolgáló-adományozó szervezeteknek* tekintjük a közkiszolgáló szervezetekhez sok szempontból hasonlószerű szervezetcsoportot, mely szolgáltató tevékenysége mellett rendszeres adománygyűjtést- és osztást is végez. Végezetül

⁶¹ Györfy Gábor: A nonprofit szervezetek ismérvei és tevékenységük. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK–Soros, Budapest. 1995. 19–20. old.

üzleti szervezeteknek tekintjük azokat, melyek kifejezetten termelési, piaci szolgáltatási tevékenységre jöttek létre. Általában nagyméretűek, foglalkoztatottakkal rendelkeznek, viselkedésük hasonlít a piaci szektor résztvevőihöz.⁶²

A **nemzetközi definíció** –Jonh Hopkins Egyetem, Baltimore– szerint a nonprofit szektorhoz sorolt szervezeteknek a következő kritériumoknak kell megfelelni:

- intézményesültség (nem háztartás szintű szervezet);
- kormányzattól független szervezet (nem állami – NGO (non governmental organisation));
- gazdálkodása eredményét a szervezethez tartozók között fel nem osztó szervezet (nem elsősorban gazdasági céllal működő társaság);
- önszerveződésen és öntevékenységen alapuló szervezet (létrehozását nem törvény rendeli el, s nem is kényszer);
- közvetlen politikai hatalom megszerzését és gyakorlását célul nem kitűző szervezet (nem párt).⁶³

Magyarországon a KSH által használt nomenklátúra is ezen alapul, további kategóriákkal kiegészítve.⁶⁴

A nonprofit szervezeteket jellegük szerint három típusba soroljuk. Klasszikus civil szervezetnek tekintjük

- *a magánalapítványokat, egyesületeket;*
- *az érdekképviselőtek csoportjába tartoznak a köztestületek, szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviselőtek és az egyesülések;*
- *az egyéb nonprofit szervezetekhez soroljuk a közalapítványokat, és a közhasznú társaságokat.*

Nonprofit szervezetek a szociálpolitikában

Miután tisztáztuk a szektor fogalmi meghatározását, tekintsük át néhány gazdasági elméleten keresztül, hogy milyen szükségleteken és mechanizmusokon keresztül kapcsolódnak a szociálpolitikához és vesznek részt az esélyegyenlőség elősegítésében a nonprofit szervezetek.

Burton A. Weisbrod elmélete szerint a közjavak iránti keresletet hagyományosan az állam biztosítja. Ebben a szerepkörben lehet fenntartó vagy finanszírozó. Az állam által biztosított közjavak minőségét és mennyiségét a fogyasztók szavazatai határozzák meg. Fő kérdés: kinek a szavazatát veszik figyelembe? Átlag – medián – súlyozott (pl. jobb érdekérvényesítéssel

⁶² Sebestény István: A nonprofit szektor funkcionális megközelítése – a nonprofit prizma. Statisztikai Szemle, 4-5. sz. 2001. 337. o.)

⁶³ Gyórfy Gábor: A nonprofit szervezetek ismérvei és tevékenységük. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. NIOK–Soros, Budapest, 1995. 21. old.

⁶⁴ <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz32.html>

rendelkező csoportok, lobby). A politika valamely módon dönt, de az biztos, hogy az eredmény: kormányzat által biztosított javak így kialakuló szintje egyes szavazópolgárok keresletét meghaladja, másokénak viszont alatta marad.

Milyen korrekciós mechanizmusok lehetségesek ekkor? Gondoljuk át időskorúak személyes gondoskodást nyújtó ellátásaira vonatkoztatva.

Lakhelyváltogatás - sokak számára nem reális, főként idősebb korosztályban.

Forprofit szervezetek piaci megoldásai – a jövedelmi alapú egyenlőtlenség miatt szintén nem alternatíva számos háztartás vagy rászoruló számára.

Nonprofit szervezetek által nyújtott szolgáltatás igénybevétele - kiegészítik az állam által kínált ellátásokat (térbeli lefedettségben, szolgáltatás tartalmában). Alternatívát biztosít a piaci szolgáltatásokkal szemben az árak tekintetében illetve a fizető képes kereslet hiányában lefedetlen területen is szolgáltatathat.

A nonprofit szervezet gyorsabban reagál az új szükségletekre, ami a demográfiai változások adekvátabb követését is eredményezi. (Olyan településen, ahol gyorsan változik a lakosság korosztályi összetétele, az idősödő népesség szükségleteire hamarabb tud választ adni egy kevésbé bürokratikus nonprofit szervezet.)

Henry Hansmann szerint a nonprofit szervezetek azokban a helyzetekben jelennek meg, amikor a fogyasztók nem érzik képesnek magukat a kapott szolgáltatás mennyiségének vagy minőségének pontos megítélésére. Ezt az elméletet nevezzük a *szereződéses kapcsolatok kudarcának*.

Arra alapozza megállapítását, hogy a profit maximalizálása érdekében fennáll a lehetőség arra, hogy a forprofit szolgáltatók becsapják a fogyasztókat. Ugyanakkor, mivel a nonprofit szervezeteknél a profit nem osztható szét (elvileg) vezetőik nem húzhatnak személyes hasznot a minőségromlásból, vagyis kevésbé érdekeltek a fogyasztók becsapásában. Ezáltal a fogyasztók felől nagyobb bizalom mutatkozik. Kifejezetten igaz az állítás az idős ellátottakat érintő szolgáltatások esetén, ahol a szerződő/finanszírozó ténylegesen nem az ellátott, hanem esetleg a hozzátartozója vagy gyámja.

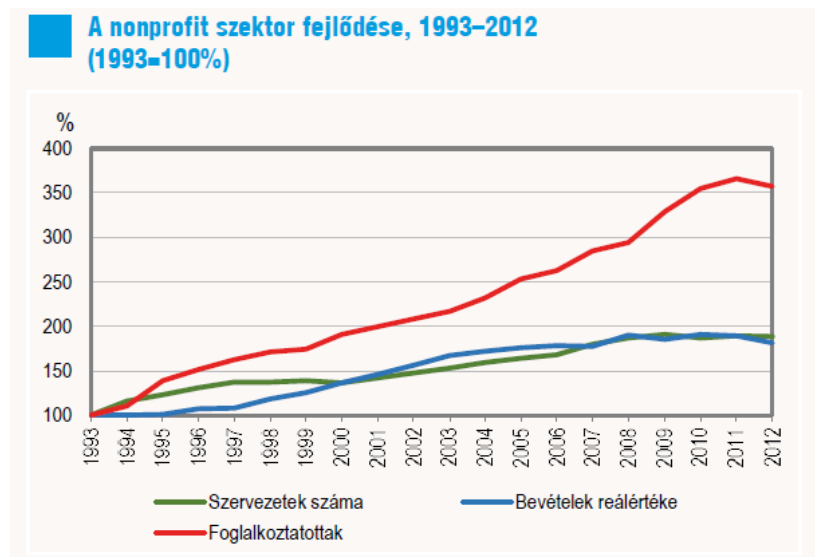
Az állami támogatások esetén hasonló elv érvényesül – nagyobb bizalom, az ellenőrzés lehetősége és a nonprofit szektort egyébként is jellemző transzparencia miatt.⁶⁵

⁶⁵ Kuti Éva – Marschall Miklós (szerk.) (1991): *A harmadik szektor: Tanulmányok. (Nonprofit kutatások 1)* Nonprofit Kutatócsoport. Bp.

Nonprofit szervezetek Magyarországon

A KSH 2013-ban közölt adatai szerint a nonprofit szektor méretének, gazdasági és társadalmi súlyának változásában új tendencia figyelhető meg. A rendszeres statisztikai megfigyelés kezdete – 1993 – óta a szervezetek és a foglalkoztatottak száma, valamint a bevételek reálértéke eltérő ütemben ugyan és egy-egy év kivételével, folyamatosan növekedtek. 2008 óta ez a tendencia a foglalkoztatottság kivételével igen mérsékeltté vált, 2012-ben először fordult elő, hogy mindhárom görbe lefelé mozdult el az előző évhez képest.

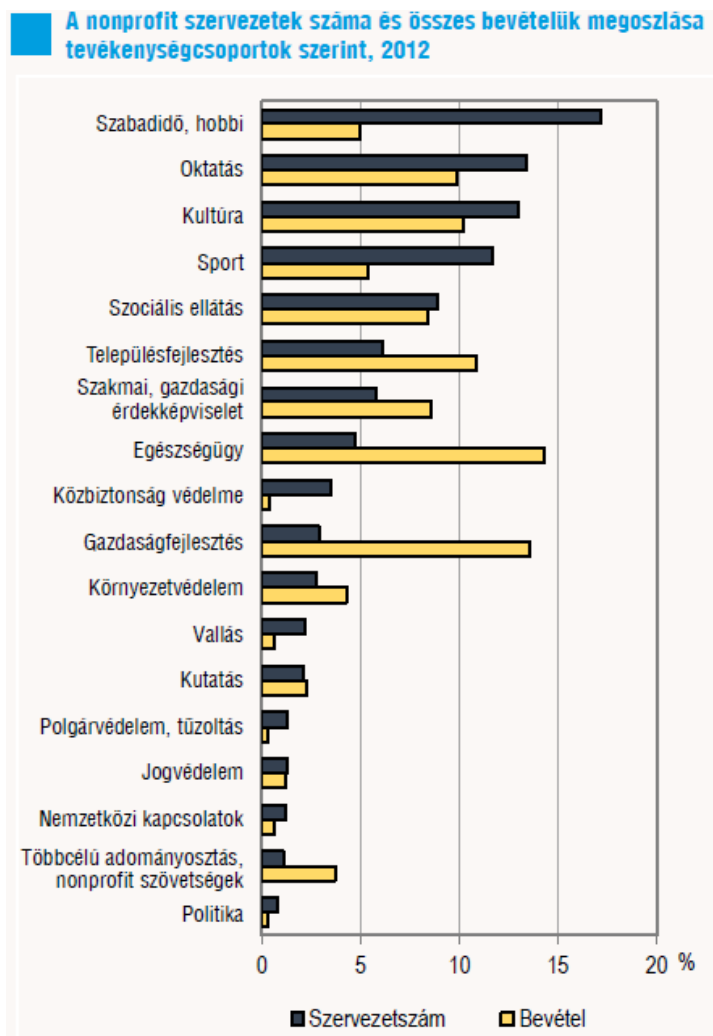
Ez a szektorszinten tapasztalható visszaesés azonban csak a szolgáltató jellegű, nonprofit gazdasági társaságok körében következett be, náluk mutatható ki a bevételek 10, illetve a foglalkoztatottak 4 százalékos csökkenése.

1. ábra: A nonprofit szektor fejlődése, Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

2012-ben mintegy 65,3 ezer civil és egyéb nonprofit szervezet működött Magyarországon, bő egyharmaduk (23 ezer) alapítványi formában, 42,3 ezer társas nonprofit szervezetként. Az alapítványok 62%-a továbbra is három tevékenységi területhez: az oktatáshoz (32%), a szociális ellátáshoz (16%) és a kultúrához (14%) köthető. A társas nonprofit szervezetek (egyesületek) körében továbbra is a szabadidős (25%) és a sportegyesületek (16%), valamint a kulturális szervezetek (12%) aránya a legnagyobb.⁶⁶

⁶⁶ Statisztikai Tükör VII. évf. 119. sz. KSH. Bp. 2013. december 23.

2. ábra: A nonprofit szervezetek száma és összes bevételük megoszlása tevékenységcsoportok szerint, Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Amint látható, a teljes szektorra vetítve a szociális ellátás, oktatás, településfejlesztés és egészségügy – tehát az esélyegyenlőség szociálpolitikai elősegítésének kulcsterületein - működő nonprofit szervezetek jelentős létszámmal és gazdasági aktivitással képviselik magukat. Ide sorolnám még mindenképp a közbiztonság védelméért tevékenykedő szervezeteket (polgárőr egyesületek), amelyek jelenléte kifejezetten pozitív hatás gyakorol az idősök biztonságérzetére és ezáltal jól létére.

A nonprofit szervezetek további hasznát mutatja az is, hogy nagy számban biztosítanak foglalkoztatási lehetőséget hátrányos helyzetben lévő munkavállalóknak, így nyugdíjasoknak is.⁶⁷

⁶⁷ A nonprofit szervezetek humán erőforrása. Statisztikai tükrök, 2014/79

3. ábra: A speciális helyzetű foglalkoztatottak száma a nonprofit szektorban, 2012, Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

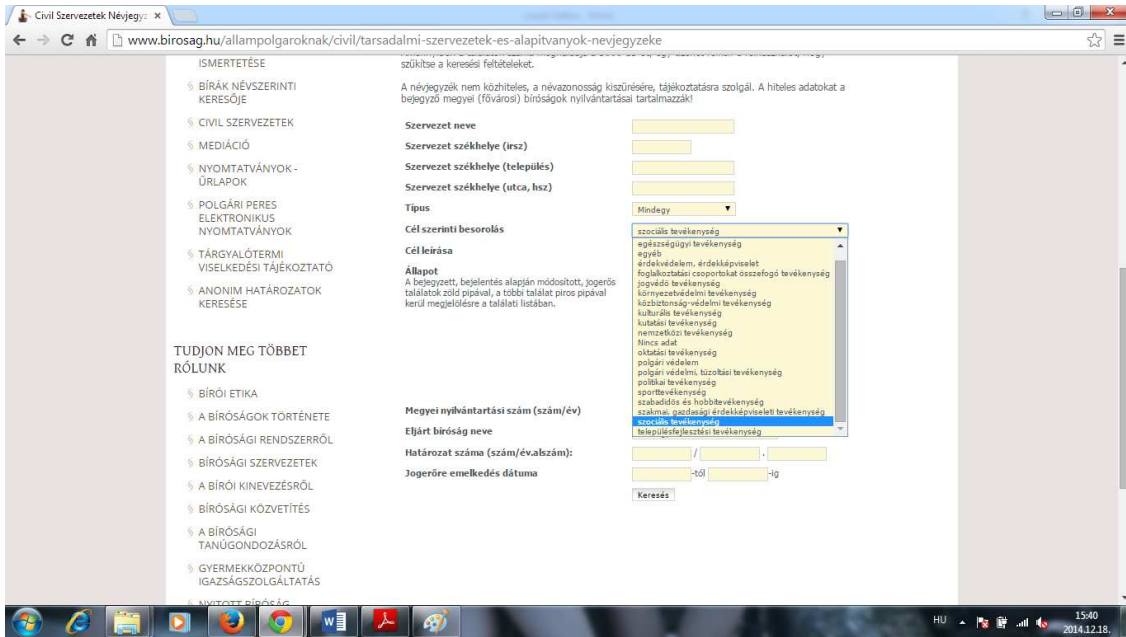
Egy kis átláthatóság

A tanulmány végén azoknak nyújtunk segítséget, akik gyorsan és naprakész információkhoz szeretnének hozzájutni a környékükön vagy egy adott működési területen tevékenykedő szervezetekről, avagy egy konkrét szervezet adataira van szükségük.

A hazai nonprofit szervezetek törvény által előírt kötelezettsége a tevékenységükről és gazdálkodásukról szóló beszámoló (közhasznúsági melléklet) elkészítése és határidőig az Országos Bírósági Hivatalnál történő letétbe helyezése. Ezen beszámolók nyilvánosak és kereshetők.

The screenshot shows the website interface for the National Court of Justice (Országos Bírósági Hivatal). The main heading is 'BÍRÓSÁG'. Below it, there is a search bar and a navigation menu with items like 'OBH', 'OBT', 'KÚRIA', 'ÍTÉLŐTÁBLÁK', 'TÖRVÉNYSZÉKEK', 'MAGYAR IGAZSÁGÜGYI AKADEMIA', and 'PROJEKTJEINK'. The main content area is titled 'Civil Szervezetek Névjegyzéke' and includes a search function and a 'TÁJÉKOZTATÁS' section. The 'TÁJÉKOZTATÁS' section contains text about the 2014 deadline for submitting annual reports and the search functionality of the database.

Kereshetünk a szervezet székhelye vagy akár a tevékenység szerinti besorolás szerint.

Példa:

Szintén árulkodó információval szolgál az a kimutatás, amit a NAV (Nemzeti Adó- és Vámhivatal) bocsát rendelkezésünkre, amely által a személyi jövedelemadóból felajánlott 1%-ok mértékéről és a rendelkezők számáról tudhatunk meg többet.

NAV - Magyar oldalak x
nav.gov.hu

Kérdéskü adatok Sajtószoza Ügyfélszolgálatok Régiók Kapcsolat Keresés

Nemzeti Adó- és Vámhivatal

Magánszemélyek Egyéni vállalkozók Társaságok Kiemelt adózók

ADÓ VÁM BÜNÜGY PÉNZMOSÁS OLAF SZERENCSEJÁTÉK KEKI

KIEMELT TÉMÁK

SZJA
EKÁER

Nyomtatványkitöltő programok
Letöltések - egyéb
E-bevallás, Java
Információs füzetek
Szabályzók
Kiadványok
Állaspályázatok
GYIK

MAGYARORSZÁG.HU

Fontos

A dohánytervénnyel, a trafikok működésével kapcsolatos szabályozók, közérdekű információk, gyakran ismételt kérdések szintén az **ADÓ/JÖVEDEKI ADÓ/TRAFIKTÖRVÉNY** rovat alatt található.

Tájékoztató a köztartozásmentes adózói adatbázisról 2014.11.11.

Friss információk

Tájékoztató a mikro-, kis- és középvállalkozások által 2015. január 1-től igénybe vehető, egyes társasági adó és személyi jövedelemadó kedvezmények mezőgazdasági csoportmentességi rendelet (ABER) szerinti szabályairól 2014.12.18.

Jövedéki statisztikák 2014.12.17.

Az állami adóhatósághoz teljesítendő bejelentkezési kötelezettségüket elmulasztó adózók 2014.12.17.

Az Art. 16. § (4) bekezdés a) pontjában foglalt bejelentési kötelezettséget nem teljesítő adózók adatainak nyilvánosságra hozatala 2014.12.17.

Vámhatósági engedéllyel rendelkező nemzeti dohányboltok listája 2014.12.17.

Jövedéki engedéllyel rendelkezők 2014.12.17.

Felhívás a szivarkával kapcsolatos jogszabályi változásokról 2014.12.16.

Határidők

2014. december

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Személyes adónaptár
Hírlevél-regisztráció
Adatbázisok
Több adatbázis együttes lekérdezője
Szolgáltatások
Szja 1+1%
Közösségi adószámok megújítása
Távolról is nyitható

15:57
2014.12.18.

NAV - Szja 1+1% x
nav.gov.hu/nav/szja1_1

Kérdéskü adatok Sajtószoza Ügyfélszolgálatok Régiók Kapcsolat Keresés

Nemzeti Adó- és Vámhivatal

Magánszemélyek Egyéni vállalkozók Társaságok Kiemelt adózók

ADÓ VÁM BÜNÜGY PÉNZMOSÁS OLAF SZERENCSEJÁTÉK KEKI

KIEMELT TÉMÁK

SZJA
EKÁER

Nyomtatványkitöltő programok
Letöltések - egyéb
E-bevallás, Java
Információs füzetek
Szabályzók
Kiadványok
Állaspályázatok
GYIK

MAGYARORSZÁG.HU

Esza / Szja 1+1%

Civil kedvezményezett
Egyházak, kiemelt költségvetési előirányzatok
Tájékoztatók
Technikai számok 2014
Kizárt civil kedvezményezett 2014

Határidők

2014. december

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Személyes adónaptár
Hírlevél-regisztráció
Adatbázisok
Több adatbázis együttes lekérdezője
Szolgáltatások
Szja 1+1%
Civil kedvezményezett
Egyházak, kiemelt költségvetési

15:58
2014.12.18.

The screenshot shows the NAV website interface. At the top, there's a navigation bar with links like 'Közérdekű adatok', 'Sajtószoba', 'Ügyfélszolgálatok', 'Régiók', and 'Kapcsolat'. Below this is a header with the NAV logo and a search bar. The main content area features a navigation menu with categories like 'Magánszemélyek', 'Egyéni vállalkozók', 'Társaságok', and 'Kiemelt adózók'. The central part of the page displays a press release titled 'Közlemény a 2013. rendelkező évi érvényes civil kedvezményezettekről'. Below the text, there's a table of downloadable documents. A red arrow points to the document '2013-RA_ÉRVÉNYES_CIVIL_KEDVEZMÉNYEZETTEK_20141021.pdf'.

Letölthető dokumentumok	
	2013-RA_ÉRVÉNYES_CIVIL_KEDVEZMÉNYEZETTEK_20141021.pdf 2234KB
	2013-RA_ÉRVÉNYES_CIVIL_KEDVEZMÉNYEZETTEK_20141021 4741KB
	2013-RA_ÉRVÉNYES_CIVIL_KEDVEZMÉNYEZETTEK_20140924.pdf 2219KB
	VEZMÉNYEZETTEK_20140924 2210KB

Ezek után pedig már megtekinthetjük, hogy milyen társadalmi támogatottsággal rendelkezik az általunk kiválasztott szervezet.

IRODALOM

- GICZI Johanna, SÁGHI Gábor (szerk.): *Időskorúak Magyarországon*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2004. -ISBN 963 215 726 5
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/idos/idos01.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)
- GYÖRFFY Gábor: *A nonprofit szervezetek ismérvei és tevékenységük*. Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára. Budapest: NIOK–Soros, 1995. –pp. 19–20.
- KOKAS Dóra, LAKATOS Szilvia: Az idősek. In: Varga (szerk.): *Esélyegyenlőség a mai Magyarországon*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. Bolko-Print Kft, 2013. -ISBN 978-963 642 571 5–pp. 163-172.
- JÁSZBERÉNYI József: *Az "öregesek" nem is léteznek?* -In: Médiakutató, 2008. ősz
http://www.mediakutato.hu/cikk/2008_03_osz/03_oreg_idos_reklam (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)
- JÁSZBERÉNYI József: *Az aktív időskor lehetőségei Magyarországon (Bevezetés a geronto-andragógiába)*. Budapest: PrintXBudavár Zrt., 2009. -ISBN 978 963 88085 3 0
- JÁSZBERÉNYI József: *Az ageizmus*. –In: Polgári Szemle, 2010., VI. évfolyam, 1. szám. –p. 22-36. http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=373 (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)
- KUTI Éva, MARSCHALL Miklós (szerk.): *A harmadik szektor: Tanulmányok. (Nonprofit kutatások 1)* Budapest: Nonprofit Kutatócsoport, 1991.
http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/kuti_eva_-_marschall_miklos_szerkesztok_a_harmadik_szektor_-_tanulmanyok.pdf (letöltés dátuma: 2014. 12. 13.)
- PAKSY András: Az időskorúak egészségi állapotának jellemzői – Megbetegedések alapján. In: Gizci – Sági (szerk.): *Időskorúak Magyarországon*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. 2004. -ISBN 963 215 726 5–pp. 85-121.
- PECZE Mariann: „Aggizmus” Sztereotípiák és előítéletek az idősebbekkel szemben - recenzio (Nelson, Todd D. (ed.): *Ageism – Stereotyping and prejudice against older persons. Cambridge, MIT Press, 2002. 358 p.*). –In: Educatio, 2007., 1. sz. –p. 160-163.
- SALAMIN Pálné: Az idősek megélhetési viszonyai. In: Gizci – Sági (szerk.): *Időskorúak Magyarországon*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2004. -ISBN 963 215 726 5–pp. 123-141.
- SEBESTÉNY István: *A nonprofit szektor funkcionális megközelítése – a nonprofit prizma*. –In: Statisztikai Szemle, 2001., 4-5. sz. –p. 335-355.

http://3sz.hu/sites/default/files/uploaded/sebestyen_istvan_-_a_nonprofit_szektor_funkcionalis_megkozelitese_-_a_nonprofit_prizma.pdf (letöltés

dátuma: 2014. 12. 13.)

SZÁSZVÁRI Karina: *Az idősödő munkavállalókkal kapcsolatos sztereotípiák tartalmi vizsgálata.* –In: *Alkalmazott Pszichológia*, 2010., XII. évfolyam, 3-4. sz. –p. 31-53.

Központi Statisztikai Hivatal - kiadványok:

A magyarországi háztartások infokommunikációs eszközökkel való ellátottsága és az egyéni IKT-használat jellemzői, 2007. KSH. Bp. 2008.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/ikt07.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 13.)

A népesség gyarapodó rétege – Az időskorúak jellemzői. KSH. Bp. 2014. október

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nepesseg_gyapapodo.pdf (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)

Idősügyi Nemzeti Stratégia <http://www.parlament.hu/irom38/10500/10500.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)

Jelentés A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal. 2007. március és 2009. november között végzett tevékenységéről Bp. 2009. december http://econ.core.hu/file/download/nyika/jelentes_hu.pdf (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)

Jövedelempótló támogatások az önkormányzati segélyezésben, 2000–2011. KSH. Bp. 2013. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/jovedelempotlosegely.pdf> (letöltés ideje: 2014. 12. 08.)

Népszámlálás 2011. KSH. Bp. 2011. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/teruleti_adatok (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)

Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2013. KSH. Bp. 2013. Szeptember <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/nyugdij/nyugdij13.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 03.)

Statisztikai Tükör VII. évf. 119. sz. KSH. Bp. 2013. december 23. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit12.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 13.)

Statisztikai tükör, 2014/79 KSH. Bp. 2014. Július 30. A nonprofit szervezetek humán erőforrása. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit_humanero12.pdf (letöltés dátuma: 2014. 12. 13.)

Törvények:

1959. évi IV tv. a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

2006. évi LXV. törvény az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról

2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Internetes hivatkozások:

<http://www.asz.hu/jelentes/0855/jelentes-a-kozgyogyellatasi-rendszer-mukodesenek-ellenorzeserol/0855j000.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 07.)

http://www.europarl.hu/resource/static/files/brochures_pdf/Eurobarometer2007_2.pdf (letöltés dátuma: 2014. 12. 02.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab/tps00010.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 04.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab/tps00025.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 04.)

<http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz32.html> (letöltés dátuma: 2014. 12. 08.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/evkonyv_2012.pdf (letöltés dátuma: 2014. 12. 12.)

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/idomerleg/idomerleg0910.pdf> (letöltés dátuma: 2014. 12. 04.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf047b.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 02.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsi001.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp010b.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp011b.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001b.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 08.)

http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_demografia (letöltés dátuma: 2014. 12. 02.)

https://www.teir.hu/szoc_agazat/ksh_evkonyvek/a2011/html/tablak.html (letöltés dátuma: 2014. 12. 07.)

<http://www.worldometers.info/hu/> (letöltés dátuma: 2014. 12. 01.)

www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/423 (letöltés dátuma: 2014. 11. 30.)